

Jan Jurkiewicz
Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu

Scenariusz lekcji historii dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej (ew. gimnazjum)

Stan wojenny w regionie śląsko-dąbrowskim. Opór – represje – pomoc

Motto:

Jeżeli nie utrzymamy zbiorowej solidarności i zdecydowania, jeżeli nie staniemy wszyscy do strajku powszechnego, damy dowód, że nie dorośliśmy do wolności i demokracji. Jeżeli pozwolimy na aresztowanie tych, którym zaufaliśmy, przyjdzie kolej na każdego z nas

(Z Odezwy bytomskiego Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z 13 grudnia 1981 r.)

Cele lekcji:

Po zakończeniu lekcji uczeń powinien:

- Wiedzieć jaka była odpowiedź załóg województwa katowickiego na wprowadzenie stanu wojennego, znać skalę tego oporu na tle wydarzeń w kraju
- Wiedzieć jakimi metodami władze komunistyczne pacyfikowały protesty
- Potrafić wymienić formy oporu społecznego, a także formy pomocy dla represjonowanych organizowanej w regionie śląsko-dąbrowskim

W trakcie lekcji uczeń rozwija umiejętności:

- Pracy w grupie
- Analizy i interpretacji tekstów
- Twórczego rozwiązywania postawionych problemów

Uwagi dotyczące prowadzenia lekcji:

Temat realizowany będzie na dwóch godzinach lekcyjnych (90 minut)

Metody:

- Wykład
- Analiza tekstów źródłowych
- Praca w grupach

Środki dydaktyczne:

- Teksty źródłowe
- Arkusze papieru (50x70 cm), flamastry
- Piosenka w wykonaniu Jana Krzysztofa Kelusa

Przebieg lekcji

1. Nauczyciel omawia (w formie wykładu) genezę stanu wojennego ilustrując wywód przykładami relacji między władzą a „Solidarnością” z regionu śląsko-dąbrowskiego. Następnie omawia sytuację w regionie po wprowadzeniu stanu wojennego zwracając uwagę na następujące zagadnienia:
  - liczbę podjętych akcji protestacyjnych (ok. 50) pomimo przerywania łączności i aresztowania przywódców związkowych. Podkreśla udział górnictwa w tych protestach (29 kopalń węgla kamiennego w regionie, które strajkowały bądź podjęły próbę protestu i ponad 40 tys. górników).
  - sposoby pacyfikacji protestów przez władze wskazując użyte siły (ponad 5 tys. funkcjonariuszy MO różnych formacji, jednostki X Sudeckiej Dywizji Pancerniej) oraz stosowane metody („ścieżki zdrowia”, pokazy siły, armatki wodne, gazy, wreszcie strzelanie z broni palnej) na przykładzie Huty „Baildon”, kopalni „Staszic”, Kopalni „Manifest Lipcowy”, kopalni „Wujek”
  - represji stosowanych wobec liderów „Solidarności” i innych niezależnych organizacji oraz przywódców strajkowych, skali tych represji z przywołaniem liczby internowanych (ok. 2 tys.) oraz skazanych przywódców strajkowych a także wysokości kar
  - formy społecznego oporu oraz pomocy dla represjonowanych
2. Nauczyciel dzieli klasę na 3 grupy

Grupa I

Materiał źródłowy:

- fragment wspomnień Zenona Szmidtkiego dotyczących pacyfikacji Domów Górnik KWK „Staszic” (Zenon Szmidtkie, *Relacja z pacyfikacji Domów Górnik KWK „Staszic” w Katowicach w dniu 15 grudnia 1981 r.* – cyt. za „Górnikiem Polskim” 2007, nr 1)
- Fragment uzasadnienia umorzenia śledztwa w sprawie pacyfikacji Huty „Baildon” (Postanowienia IPN – OKŚZpNP w Katowicach z 28.02.2011 r. o umorzeniu śledztwa wobec przedawnienia)
- Fragment relacji Euzebiusza Bogdanika, dotyczącej pacyfikacji strajku w kopalni „Moszczenica” w Jastrzębiu-Zdroju (A. Kuboszek, B. Muszalska, A. Parma, K. Pomykoł, A. Tumanek, *Nasza Solidarność Jastrzębie. Stan wojenny*, Jastrzębie Zdrój 2006)
- fragment uzasadnienia wyroku w sprawie pacyfikacji kopalni „Wujek” („Górnikiem Polskim” 2011, nr 5)

- Fragment artykułu w „Trybunie Robotniczej”: *Na dole - psychoza strachu, na powierzchni - dramat niepokoju* („Trybuna Robotnicza” z 24-27 XII 1981 r.)

Zadaniem grupy będzie przygotowanie listy metod stosowanych przez władze komunistyczne do pacyfikacji protestów robotniczych

Grupa II

Materiał źródłowy:

- dokumenty Andrzeja Rozpłochowskiego: decyzja o internowaniu, decyzja o tymczasowym aresztowaniu, uzasadnienie decyzji o tymczasowym aresztowaniu, decyzja Naczelnej Prokuratury Wojskowej w sprawie odmowy widzenia z tymczasowo aresztowanym, pismo ws utraty prawa do mieszkania służbowego, odmowa przywrócenia do pracy
- wspomnienia Marka Więckowskiego o represjach, które go dotknęły (A. Kuboszek, B. Muszalska, A. Parma, K. Pomykoł, A. Tumanek, *Nasza Solidarność Jastrzębie. Stan wojenny*, Jastrzębie Zdrój 2006)
- informacja zamieszczona w „Dzienniku Zachodnim” nr 27 z 24 II 1982 r. - *Więzienie za porzucenie pracy*

Zadaniem grupy będzie sporządzenie listy różnorodnych form represji stosowanych przez władze wobec swoich przeciwników

Grupa III

Materiał źródłowy:

- Dekret biskupa katowickiego z dnia 17 marca 1982 r. powołujący Biskupi Komitet Pomocy Uwięzionym i Internowanym
- Opracowanie: Barbara Sobańska, Andrzej Sobański, *Biskupi Komitet Pomocy Uwięzionym i Internowanym* („Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1989, nr XXII)
- Relacja Leszka Witelusa dotycząca pomocy dla „Solidarności” organizowanej na emigracji w USA (L. Witelus, *Byłem człowiekiem do roboty... Wspomnienia działacza górniczej „Solidarności” i emigranta*, „Górnika Polski” 2013 nr 7)
- Opracowanie: J. Jurkiewicz, *„Dawać węgiel i zarabiać”. Załogi górnicze województwa katowickiego w 1982 wobec rzeczywistości stanu wojennego* (cyt. za: „Górnika Polski” 2012, nr 6)
- „Manifestacja Gliwicka” nr 11 z 13 V 1982 – informacja o manifestacji w dniu 3 maja 1982 r. na ulicach Gliwic

Zadaniem grupy będzie przygotowanie listy działań podejmowanych przez mieszkańców regionu śląsko-dąbrowskiego w oporze wobec stanu wojennego

3. Nauczyciel prosi aby przedstawiciele poszczególnych grup zaprezentowali wyniki swych prac (Przedstawiciele grup zawieszają na tablicy arkusze 50x70cm z zapisanymi wynikami swoich prac)

4. Nauczyciel podsumowuje efekty pracy poszczególnych grup oraz sposób ich zaprezentowania. Zachęca uczniów do dyskusji stawiając pytanie: *Czy opór wobec wprowadzenia stanu wojennego był potrzebny?*
5. Zamykając dyskusję nauczyciel prezentuje piosenkę w wykonaniu Jana Krzysztofa Kelusa pt. *Ostatnia szychta w KWK Piast* (do słów Jana Michała Zazuli)
6. Zadanie pracy domowej: *Na podstawie uzyskanych na lekcji informacji oraz odnosząc się do motta lekcji odpowiedz czy społeczeństwo Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego zdało egzamin z solidarności w dniach stanu wojennego?*

Uwaga: Materiały źródłowe do wglądu w Dziale Edukacji Muzealnej Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze)

Scenariusz lekcji historii przygotowany w związku z projektem „Puzzle stanu wojennego” dofinansowanym ze środków Muzeum Historii Polski w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

